

Наш Патрон

Історіографічна довідка

Вячеслав Липинський походив із старого шляхетського, але спольщеного роду. Вчився він у гімназії в Києві, і вже тоді почув себе Українцем. Університетську освіту здобув у Кракові та Женеві. Він випустив у 1909 році польською мовою книжку „Шляхта українська і її удzial в жиццю народу українського“. Липинський уже тоді станув на становище відновлення української державности і коли незабаром його мрії на якийсь час здійснилися, він зайняв у 1918 році становище посла Української Держави у Відні.

На еміграції був провідником „Українського Союзу Хліборобів Державників“ і у видаваних Союзом збірниках „Хліборобської України“ друкував свої „Листи до Братів Хліборобів“.

В 1912 році вийшла під його редакцією 700-сторінкова книга польською мовою „З Дзеюф України“.

В 1920 році, у Відні появилася III-й том „Історичних студій і монографій“ Вячеслава Липинського під назвою „Україна на переломі“. Книга ця в цілості перейнята тим духом свідомости і ясности українських національно-державницьких стремлень, чого так дуже бракувало українській історіографії, яка розвивалася від часів Костомарова і Антоновича. Сам В. Липинський каже, що... „тільки основно визволившись із накиненого нам під час нашого занепаду поняття про себе, як про якийсь до держаного життя нездатний, вічно бунтуючийся і вічно покривджений пів-народець, — тільки усвідомивши собі весь розмах нашої історії, широкі державні, організаційні замисли наших предків, ми зможемо зрозуміти поодинокі діла тих предків, згідно з правдою, та науково оцінити поодинокі факти нашої минувшини“.

„Україна на переломі“ Вячеслава Липинського є безперечно те найсильніше і найважливіше з усього того, чим позначився в новій українській історіографії великий здвиг, що його dokonala революція і відродження української державности 1917-19 рр.

Проф. Дмитро Дорошенко

(Огляд української історіографії. Накладом Українського Університету в Празі, 1923 року)

Той, що промостив новітній державницький шлях для української нації.

ВЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСЬКИЙ
найбільший український мислитель
* 5 квітня 1882 — † 14 червня 1931

Наш перший лист

Ми, що пишемо до Вас цього першого листа, є Вашими колегами по студіях і професіях. Усі ми разом належимо до тієї частини українського молодого покоління, яке студіює на високих школах, або закінчило свої високошкільні студії, і яке має охоту й амбіцію не тільки поглиблювати своє фахове знання, але яке цікавиться також поза своєю, часто вузькою, спеціальністю, різними загальними проблемами минулого й сучасного, зокрема проблемами українськими і звязаними з Україною. Ці наймолодші українські професіоналісти й інтелектуалісти та кандидати на них, творять сьогодні вже величезну групу серед української суспільности.

Нам видається важливою справою, щоби крім щораз більшої нашої чисельности, ми росли також якісно не тільки по лінії наших професій, але також скажімо отверто, по лінії загально світоглядовій і по лінії політично українській, бо цього вимагає (Закінчення на стор. 2)

Our Patron

Historiographical Reference

Vyacheslav Lypynsky came from an old gentry stock. He attended the high school in Kiev where he already came to regard himself as a Ukrainian. Later he studied at the universities in Krakow and Geneva. In 1909 he published a book, "Ukrainian Nobility and Their Participation in the Life of the Ukrainian People." From the very beginning of his activity Lypynsky believed in reestablishment of Ukrainian statehood, and later he became the spiritual father of the Union for the Liberation of Ukraine, which aimed to rebuild an independent Ukrainian state and when for a short time his dreams were fulfilled, while he was appointed in 1918, to serve as an envoy of Ukraine in Vienna.

In emigration he published his Letters to Brothers Agrarians.

In 1920 appeared the third volume of his Historical Studies, entitled "Ukraine at the Turning Point." This book is entirely permeated with the spirit of national consciousness and with an awareness of Ukrainian national aspirations.

Lypynsky states: "Only when we rid ourselves of the notion, forced on us in a time of decay — that we are incapable of forming a state, that we are inferior who can only rebel and are forever victimized — only when we realize the broad sweep of our history, the extensive plans and conceptions of statehood of our forefathers, we shall be able to appraise the actions of those ancestors and to evaluate truthfully the facts of our history."

As a matter of fact Lypynsky's book is the strongest and most important element of modern Ukrainian historiography caused by the great movement highlighted by the revolution and rebirth of Ukrainian statehood. The Ukrainian people, as Krypiakievych remarked, will find in this book not only interesting reading material but also solutions for several problems in our national life.

Dmytro Doroshenko — "A Survey of Ukrainian Historiography." New York: Ukrainian Academy of Arts and Sciences. 1957.

Українським
інтелігентам

Релігія християнська, що з руїн Римської Імперії і з взаємно себе поїдаючої Європи витворила нову культуру і нові держави, здатна ще й нашу Україну відродити та з руїни большевицької Державу Українську створити. Тільки дайте їй, інтелігенти українські, цей вогонь, що самопосвяту, що безкорисність, якими горіли колишні монахи-подвижники, такі самі інтелігенти, як і Ви. Сьогодні в світі і Ви можете бути подвижниками духа. Але будьте подвижниками!.. Навчіть їх (українських людей меча, плуга і станка) своїм прикладом покори, вірності, послуху та дисципліни. Убережіть їх від найбільшої спокуси сучасності: — збунтованої проти Бога гордості людського розуму — і покажіть їм своїм прикладом, що здобута в покорі і молитві Божа благодать швидше врятує кожного з них від мук, а цілу Україну від руїни, ніж найраціоналістичніша теорія про неминучий поступ і щастя без Бога. Навчіть їх любити, а не ненавидіти один одного. Скажіть їм, що Україна — це не рай земний, бо раю на землі не може бути, — а найкраще виконаний обов'язок супроти Бога і людей. І скажіть їм, що Україна не створиться хитрими спекуляціями, а тільки великим і зорганізованим ідейним поривом і що організацію містичної сили такого пориву дає чуття м і р и, яке єсть в одній лише християнській релігії. Скажіть їм, що Україна — це перш за все дух, а не матерія, і що тільки перемогою духа може бути з хаосу матерії створено щось, що єсть, що має свою душу, що існує — власне Україна.

Скажіть їм врешті, що у відвічній боротьбі духа з хаосом матерії нема середини: що в ній можна бути слугою або тільки Бога, або тільки діявола і що нагорода за діло Боже одержується не на землі, а в небі — Царстві Духа. Тоді оцим поривом релігійним Ви підіймете українських людей сили матеріальної — меча, станка і плуга — на організовану жертву, без якої України не можна створити... Тільки великим хрестовим походом Духа на українське пекло тілесних пристрастей і хаосу матерії можна створити Україну. Чи здатні Ви, інтелігенти українські, такий хрестовий похід Духа розпочати?

З книги „Листи до Братів-Хліборобів“

Наш перший лист

(Продовження зі ст. 1)

гає від нас наша місія, місія тих, що є свідомі політичних цілей нації, з якої ми походимо, і вірність якій ми хотіли б зберегти. Ця місія полягає, на наш погляд, передусім у найефектовнішій допомозі в здійснюванні політичних цілей української нації.

Поки таку поміч починати давати, треба нам самим знати, які методи й які шляхи ведуть найпевніше до осягнення згаданої цілі.

Дехто радить нам копіювати спосіб думання і підхід до українських політичних і світоглядних питань, якими користувались попередні наші покоління, отже йти тими політичними й світоглядними шляхами, які завели наших Батьків, разом із нами, на еміграцію. Ми, однак, хотіли б причинитись до того, щоби заощадити українським людям у майбутньому такої, як тепер, долі. А це зможе статись тільки при зміні тих шляхів, які, хочаби чі нехотючи, ми наслідки з політичними цілями нашої нації і заводили її у стан внутрішнього безсилля та зовнішнього поневолення.

Ми хотіли б також зберегти себе поза межами України не тільки національно як Українці, але ми так само хочемо зберегти себе морально як люди християнської культури й віри.

І тому ми шукаємо за такими українськими, а одночасно універсальними мислителями, які навчили б нас глядіти глибше на процеси життя людства і народів, зокрема на

проблеми українського буття. Шукаючи за такими мислителями, ми спинилися в першу чергу на творчості великого українського мислителя, історіософа, соціолога й політичного дослідника — Вячеслава Липинського. Ми прийшли до переконання, що власне Вячеслав Липинський може дати нам відповідь на багато питань, які нас цікавлять і турбують нашу свідомість.

Це привело нас до думки творити Студійне Товариство ім. Вячеслава Липинського і написати оцього першого листа до всіх тих високошкільних студентів, молодих професіоналістів та інтелектуалістів, для яких наші думки та організаційна ідея є, чи стануть, близькими.

Пишемо цього першого листа з нагоди закінчення університетського року 1963, — у червневу, 32-гу річницю з дня смерті Вячеслава Липинського — нашого Патрона й Учителя.

В зв'язку з цим даємо не тільки фізичний, але, передусім, хоч у дуже сконденсованій формі, збірний духовний портрет нашого Патрона. Робимо це з найглибшим переконанням, що духовна територія Вячеслава Липинського є тим місцем, де можуть і повинні зустрічатись думками і гуртуватись усі ті, що хочуть пізнати наше минуле й сучасне в їх найглибшій аналізі й синтезі, та витягати з цього висновки на завтрішній день.

Філадельфія, в червні 1963 р.

ЗА ІНІЦІАТИВНУ ГРУПУ СТУДІЙНОГО Т-ВА ІМ. В. ЛИПІНСЬКОГО:

Інж. Ю. Гончаренко   Інж. Ю. Базилевський   Є. О. Зиблікевич, мол.
(Колумбус, Огайо)   (Нью Йорк, Н. Й.)   (Філадельфія, Па.)

Дмитро Чижевський *

Вячеслав Липинський як філософ історії

Вячеслав Липинський, ідеолог, історик і політик, заслуговує на неменшу увагу і як філософ. Зокрема — як філософ

історії. На щастя, Липинський встиг в останні роки свого життя сформулювати провідні думки своєї філософії історії більш детально, та більш ґрунтовно, аніж це роблять звичайно історики.

В своїх „Листах до „Братів-Хліборобів“ дає він систему філософично обґрунтованої політики. Липинський дає не лише філософію української політики, але — політики взагалі. Він гадає, що його висновки можна прикласти до розв'язання політичних проблем усіх часів і народів.

Липинський добаує в політиці не лише (Продовження на стор. 5, 6 і 7)

* Автор цієї праці проф. Дмитро Чижевський є під цю пору професором відомого у цілому світі німецького університету в Гайдельбергу. Перед тим був професором Колумбійського Університету в Нью Йорку. Належить до найвидатніших українських науковців світової слави, зокрема в ділянці літературознавства. Ця студія проф. Дм. Чижевського про Вячеслава Липинського була друкована у львівському журналі молодих „Дзвони“ в червні 1932 року. Містимо її в скороченні. — Редакція „Д. Ш.“

ДО НАШИХ ЧИТАЧІВ

В цьому нашому виданні подаємо opinii відомих наших інтелектуалів про твори і творчість нашого Патрона Вячеслава Липинського, у формі вийнятків з їхніх статей.

Прочитайте уважно ці opinii, бо це допоможе Вам зацікавитись і легше познайомитись із творчістю Вячеслава Липинського.

РЕДАКЦІЯ „Д. Ш.“

Іван Лисяк-Рудницький

Вячеслав Липинський — історик, політичний діяч і мислитель*

Історія

В центрі історичних дослідів Липинського стояла козацька революція середини XVII століття. Польська історіографія добачала звичайно в Хмельниччині тільки руйницький бунт черні; російська історіографія — підготову до „возеднання“ України з Московським царством; українська народницька історіографія XIX віку — стихійне змагання селянсько-козацьких мас до справедливого суспільного устрою.

● Цим трьом традиційним концепціям, Липинський протиставив новий погляд на Хмельниччину, як на процес будування української державности.

Основна історична монографія Липинського „Україна на переломі“, присвячена кінцевому періодові діяльності Б. Хмельницького, коли він із речника козацького автономізму в межах Речі Посполитої виріс на суверена самостійної держави Війська Запорозького.

На думку В. Липинського, відродження української державности в XVII віці обумовлювалось наступними чинниками: об'єднанням усіх верств українського суспільства довкола козацького ядра, яке в ході визвольної війни втягнуло в свої ряди найактивніші елементи інших станів — селянства, міщанства та шляхти; численна участь у козацькій провідній верстві виходнів із старого руського шляхетства, чому свідомо сприяла політика Б. Хмельницького і що в рішальний спосіб спричинилося до укультування козащини; загнuzдання півкочового,

* Ця студія д-ра Івана Лисяка-Рудницького була друквана в „Сучасності“ ч. 5, 1961 року. Виписками з тієї надзвичайно цікавої студії вважаємо за вельми вказане познайомити наших Читачів, тим більше, що д-р Рудницький належить до дуже люблених постатей серед нашої високошкільної молоді. Д-р Іван Лисяк-Рудницький студював у Берліні, Празі і Женеві. Тепер викладає в Ля Саль Каледжі у Філадельфії.

добичницького низового козацтва силами козацтва осілого, городового; перемога старшинсько-дрібношляхетського козацького землеволідіння і звязаного з ним хуторського інтенсивного хліборобства над екстенсивним, колоніально-паразитарним господарством польських магнатських лятифундій; освячення визвольної війни духовним авторитетом православної Церкви.

З особливою увагою досліджував Липинський перетворення гетьманського уряду із суто військової установи в територіальну владу монархічного характеру, з виразним нахилом до спадковости.

● Сильна сторона Липинського, як історика, лежить передусім у соціологічній аналізі.

...Історичні праці В. Липинського блискучі зі стилістичного погляду й повні оригінальних думок та сміливих узагальнень, започаткували в українській історіографії нову „державницьку школу“, що за її представників можна вважати С. Томашівського, Дм. Дорошенка, І. Крип'якевича, Б. Крупницького, В. Кучабського. Також на Радянській Україні вплив Липинського позначився в 20-их рр. у писаннях М. Слабченка, О. Оглоблина, Л. Окіншевича, М. Петровського та інших.

Доктрина

● Вихідною точкою для Липинського як політичного мислителя, були його роздуми над причинами упадку української державности 1917-20 рр. і над шляхами до її можливого відродження в майбутньому. Однак ці практичні питання він ставив на фундамент широко розгорненої теоретичної доктрини, що має універсальне значення.

В центрі теоретичних зацікавлень Липинського стояла соціологія держави й політики. На його думку, держави повстають шляхом завоювання, яке може бути або „зовніш-

не“, або „внутрішнє“; перше маємо в тому випадку, коли завойовники-організатори нової держави прийшли з-зовні, а друге — коли завойовники-організатори виділилися з місцевого населення. Всім державам, без уваги на форму устрою, притаманне існування влади та провідної вестви, як носія влади.

● Найоригінальним вкладом Липинського в політичну науку слід уважати його типологію форм державного устрою.

Ця класифікація спирається на аналізу стосунків між „провідною верствою“ і „народом“. Згідно з цією схемою, існують три основні типи державного устрою: „клясократія“, „демократія“ і „охлократія“. Ці типи понадчасові, себто вони виринають у різних епохах, на різних щаблях економічного розвитку і серед різних культурних кіл. З теоретичної точки погляду, згадані три устрої цілком рівнорядні. Проте Липинський не скривав, що його особисті симпатії лежать по боці клясократії.

Під поняттям „кляси“ Липинський розуміє усіх, що об'єднані виконанням одної спільної функції, без уваги на ієрхічний щабель, який вони займають. ...Липинський уважав, що моменти, які об'єднують клясу, звичайно сильніші від тих, які її роз'єднують.

Устрій клясократії відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу. В цій системі, громадянство наділене свободою економічної і культурної самодіяльности, але ця свобода дисциплінована авторитетом сильної і стабільної державної влади... Клясократичний устрій допускає свободу критики та опозиції, а навіть вимагає її. Наявність опозиції не приводить до революційних зламів, бо опозиція діє в рамках традиційного правопорядку, який виховує її в дусі політичного реалізму та відповідальности.

(Закінчення на ст. 7)

Василь Кучабський

Вячеслав Липинський духова потуга*

Рідкі є постаті духових потуг серед українського народу. Хмельницький — Шевченко — Липинський; ось і одинокі три, дуже різні від себе взаємно, духові потуги, що їх він досі в спів видати зі себе за час трьохсот літ. Небагато їх — на жаль... Діяння двох перших відоме — і вже в значній мірі подіями 1917—1921-го років вичерпане й закінчене. Ні Хмельницький, ні Шевченко вже не вистачають для оновлення українського народу. Діяння ж третього щойно в завязках.

...Сновлювати якийсь нарід — значить його переіначувати. В цьому ділі мають значення тільки дійсні ідеї, яких восприйняття вимагає не тільки переміни доточасних інтелектуальних „переконань“ людини, а ще й того, щоб ціла істота людини в усіх її ірраціональних глибинах відповідала істоті даної ідеї. Такими є ідеї Вячеслава Липинського, і це ставить його в ряди історично великих, переломових, реформаторських постатей і духових потуг.

Що ж є істотою цієї переломової в українському житті людини?

Істотою Вячеслава Липинського є той ірраціональний етос, який його виповнював, і який у площині його політичної діяльності й думки викликавав перед очима його духа образ — ідею Української Клясократичної Монархії, — образ-ідею, себто щось рівнозначне не з „програ-

* Це частина студії історика Василя Кучабського, що була друкована в цілості в „Дзвонах“ (Львів, червень 1932) під заголовком „Значення ідей Вячеслава Липинського“. Василь Кучабський — це рідко цікава постать бувшого високого старшини української армії, блискучого публіциста і визначного вченого, автора вартісних монографій у німецькій мові на східно-європейські теми. Уже в молодому віці став він відомий, як „ідеолог та історик Київського Січового Стрілецтва“. Будучи командиром II Стрілецької Дивізії, написав у грудні 1918 року, по поваленні Української Держави Гетьмана Скоропадського (з вирішальною участю Стрілецтва) блискучу з публіцистичного боку і глибоку своїм змістом статтю про Січове Стрілецтво, під заголовком „Лицарі абсурду“. Ця стаття була вміщена в усіх тогочасних часописах і журналах Столиці і була виявом розчарування Стрілецтва в обличчя створеної катастрофальної ситуації. — На еміграції в Німеччині, В. Кучабський був учнем Липинського на соціологічно-політичних семінарах Українського Наукового Інституту в Берліні, стаючи одним із найпопулярніших його однодумців. — У хуртовині Другої світ. війни пропав у Берліні без вісті. — Редакція „Д. Ш.“.

мою“, тільки з — візією, (подібно, як ні „конституцією“, ні „програмою“, тільки ідеальною, візіонерською напрямною політичного діяння людей була — Держава Плятона) — візією, повною віщої сили, котра й запевнює її її майбутню реалізацію на Україні.

Правдоподібно не без страшних потрясень і знищень в Україні, за світає день її реалізації, — так само, як аж після страшних потрясень і знищень зреалізувалася колись віща візія Плятона, коли настала відповідна для неї світово-історична година: в Окцидентально-Християнській Державі Середньовіччя.

Етосом же, який викликає образ-ідею Української Клясократичної Монархії, є — релігійний етос. Основується він на безпосередньому відчуттю людини всією її душею, що нічого на світі не діється в силу безумної випадковості, або своєвілля, тільки, що світ і люди підлягають всеобіймаючим божеським силам. Ці сили звязують усе: і природу і людей і народи в один, повен божеської думки Космос.

Лиш на підставах цього ірраціонального, релігійного етосу, лиш тоді, коли серед якогось народу існує повна найвного благовіння перед Божеським абсолютном релігійністю, є взагалі можлива й досяжна розв'язка переломових питань.

Лев Білас*

Понадчасова вартість

Хоч, порівняно недавно ще, покійний уже Дмитро Дорошенко нарікав, що „Листи до Братів Хліборобів“

* На першій сторінці „Української Літературної Газети“ (Мінхен) за квітень 1957 року появилася була цікава стаття д-ра Лева Біласа у 75-річчя з дня народження Вячеслава Липинського. З тієї статті цитуємо деякі думки Шан. Автора, що тичаться названої у заголовку теми. Д-р Лев Білас зробив докторат з історії в Німеччині, тепер працює на університеті в Гамбургу. Надається до визначних українських інтелектуалів молодого покоління. — Редакція „Д. Ш.“.

Липинського „впали як камінь серед стоячого болота: ні звуку, ні відгуку“ (М. Забаревський: „Вячеслав Липинський...“, Авґсбург, 1946, ст. 7-ма), треба ствердити, що все таки, побіч Франка, Лесі Українки і може ще декого, ніяка інша постать модерної української історії не притягає до себе стільки уваги нашої еміграції, не є так коментована й цитована, як Вячеслав Липинський.

Це зростаюче зацікавлення Липинським приводить нас до висновку, що цій постаті питома щось понадчасове, якась тривка, об'єктивна вартість.

Після того, як у великим „іспиті совісти“, викликаним національно невдачею визвольних змагань 1917-1920 та 1941-45 років, провалилося стільки авторитетів, стали сумнівними стільки ідеологій, загинуло стільки ілюзій, — це становище Липинського може на перший погляд видаватися навіть незрозумілим.

Здається, що значення, яке Липинський має і може мати для нас — бо, можливо, кульмінаційна точка його впливу ще не досягнута — полягає у трьох головних моментах: 1. Його небуденній, правдиво трагічній особистості; 2. Його політичному генієві; 3. Його цілісному, синтетичному, не засвоєному, а внутрішньо розвинутому аристократичному й при тому песимістичному світогляді, зі зрівноваженими компонентами політичного динамізму і світоглядно-філософської статичності.

...Головною причиною трагізму Липинського й чужості його в українському середовищі було те, що Липинський був людиною „par excellence“ політичною, ми б заризикували твердженням: найвизначнішим політичним талантом, якого ми мали за останнє століття. А українська інтелігенція була групою наскрізь аполітичною, якщо мова про суть її світогляду: естахологічного міту про безкласове суспільство. Між цими світоглядами компроміс був неможливий.

- Готуємось до скликання Першого Зізду Студійного Товариства ім. Вячеслава Липинського. Просимо організувати з власної ініціативи місцеві гуртки там де їх ще досі нема.
- Готуємось до видавання власного журналу-квартальника.
- Будемо влячні за Вашу готовість допомогти нам розв'язувати різні організаційні, видавничі й фінансові питання.

Листування в справі Студійного Товариства ім. В. Липинського просимо слати на адресу:

G. Honeczarenko, 392 N. Virginia Lee Rd. E. — Columbus 9, Ohio
Ініціативна Група Студійного Товариства ім. В. Липинського

Історія і політика *

Як око мандрівника засяє втіхою, коли по пілоденній мандрівці відлюдям побачить оселю, так і зрадіє Читач, який, переглядаючи письменно-ницьку продукцію наших „революційних“ років, зупиниться на книжці Вячеслава Липинського „Україна на переломі“. Автор не новик на науковім полі, хоч і майже виїмка воява в нас.

Оця справді жива книжка, що з віддалі трьох близько століть дуже проречисто промовляє до сучасного покоління, дає історично-політичний

* Під таким заголовком появилася була в 1921 році в Книзі III „Хліборобської України“ праця проф. Степана Томашівського, з якої передруковуємо тільки кілька думок. — Проф. Ст. Томашівський належить до найглибших дослідників української історії. Він належав разом із В. Липинським, Дм. Дорошенком та іншими до т. зв. „тресту українських мозків“ 20-их і 30-их рр.

Вячеслав Липинський як філософ історії

(Продовження зі ст. 2)

боротьбу політичних груп та напрямків, що можуть, розуміється, в різні часи та в різних народів бути різними. Для Липинського політика є виявом вічних, глибоких тенденцій та законів історичного процесу взагалі.

Ми хочемо звернути увагу на ті філософічно-історичні погляди, що лежать в основі політичного світогляду Липинського. Ми обмежимось найголовнішими. Філософія історії Липинського заслуговує на монографічне дослідження. Тут ми можемо дати лише причинки до монографічного розроблення.

На жаль, брак місця змушує нас залишити ширше обговорення філософії української історії Липинського. Його оригінальне та плідне вирішення проблеми історичного розвитку ідеї української державності виросло на ґрунті його історичних студій. Але ці ж історичні студії, разом із студіями та міркуваннями над проблемами політичного життя народів і держав цілого світу, привели його до поставлення загальних питань історичного розвитку.

Основні поняття, якими Липинський характеризує основи, підвалини усякого історичного життя, це є: традиція, аристократія і нація.

Ці три слова зустрічаємо, розуміється, в кожного філософа історії. Ужиток цих основних для кожної філософії історії понять, при тім вживання їх в позитивному сенсі, приводить до того, що Липинського звичайно характеризують, як

аналіз одного з головних моментів нашої історії — Хмельниччини й Виговщини — і вводить читача з одного боку неначе в лабораторію державного будівництва, до якого український нарід зірвався був уперше після упадку політичної самостійности княжих часів; із другого боку, розкриває руками анатома джерело, характер і розвоєвий процес тих сил, які те будівництво підірвали і до повної руїни довели.

Читаючи „Україну на переломі“, пильний читач побачить, як багато тотожності, подібності й аналогії між переломом середини XVII віку і переломом 1917—1920 рр. Коли б так притягнути сюди з одного боку ще перелом 1708—1709 рр., а з другого дати аналіз державного розвитку українських земель до XIV в., то в нашій убогій громаді може не було б так багато розбіжності в поглядах і оцінці того, які сили й методи конструктивні, творчі, а які деструктивні, руїницькі.

консерватиста, аристократа та націоналіста. Це так: Липинський є і консерватистом, і аристократом, і націоналістом, але і його „консерватизм“ і його „аристократизм“ і його „націоналізм“ не мають нічого спільного з „реакційністю“, з „класовим егоїзмом“ та з „шовінізмом“.

В. Липинський залюбки говорить про „традицію“ як основу буття кожного історичного твору.

Звичайно уявляють собі „традиціоналізм“ як спокійне пасивне життя, в межах сталих, нерухомих, статичних форм. Традиція в розумінні Липинського не має з такою „традицією нерухомих“ нічого спільного! Бо Липинський додає суть традиції якраз у її творчому характері. Завдання традиції є „підготовка нової творчої традиції“. Традиція є рух і творчість. Сталі й нерухомі лише „різноманітні, випадкові та нежиттєздатні форми“ традиції. Найнебезпечніше є „літературний романтизм“, „ніжні пахощі давно зівялої квітки, мелянхольна любов до давно померлих форм національного життя — любов без сили екстази, без здатности творити нове життя“.

Як не є пасивна і нерухома „традиція“ у філософії історії Липинського, так само не є застигла, статична „аристократія“ в його розумінні.

Аристократія — це „та група найкращих у даний історичний момент серед нації людей, які найкращі серед неї тому, що власне вони в даний момент являються її організаторами, правителями та

керманцями нації“. „В даний історичний момент“ — ці слова вказують вже на те, що поняття „аристократія“ є у Липинського так само динамічне, як і поняття „традиція“.

Аристократія повинна бути „витворена“, або, ліпше кажучи, повинна сама себе витворити, і випровадити своє право на існування. „Постійне відновлення аристократії“ — у цьому суть буття аристократії! І в цьому процесі „відновлення“ аристократії, до організаційної, правлячої ролі приходять усе різні класи і групи, — так напр. в англійській сучасності Липинський спостерігав перехід організаторів-керманців від земельної аристократії до „робітничої аристократії“. Для нас не важне, чи підтвердилось це спостереження протягом тих років, що прийшли від часу написання „Листів“, — важне те, що поняття „аристократія“ є у Липинського наскрізь динамічне.

Найшверідніше є у Липинського поняття нації. Він підкреслює „органічність“ нації. Нація є „органічний колектив“, і на цій органічності нації буде Липинський усю свою теорію класократії. Далі Липинський наголошує „автаркію“ (самовистачальність) національного життя. „Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути“. З цим звязана і та гостра критика „варязької теорії“, яку розвиває Липинський.

Оригінальним є не те, що Липинський зараховує до прикмет нації територію, але дуже оригінальним, та просто незвичайним у сучасній літературі є те, що Липинський уважає територію основним та конструктивним складовим елементом буття нації.

„Територія“, може, не дуже добре слово, бо воно підкреслює лише просторовий обсяг, що його займає одна нація. Ліпше є слово, що його нераз уживає Липинський: „Земля“. Земля є територія в її конкретній даності: з усіма її геологічними, топографічними, господарчими й навіть естетичними властивостями. Привязаність до землі, до своєї рідної землі, підтримує та скріплює національну свідомість. Тому то Липинський уважає можливим говорити про „територіальну націю“, яка оснований на „почутті територіального патріотизму“. „Територіальний патріотизм — лежить в основі всякої органічної нації — випливає з інстинкту осілости“. Відоме те незвичайне означення, яке дає Липинський „Українцеві“. „Українець“, своїм близьким, людиною однієї нації, є кожна людина, що органічно (місцем осідку і праці) звязана з Україною, не-Українцем — є мешканець іншої землі“. За це означення безмежно сперечалися. Між тим, це означення — при всій своїй незвичайності —

має у своїй основі глибоке, метафізичне почуття органічної єдності нації, що на землі живе, із землі виростає, психічно складається під впливом географічного оточення. В основі цього означення лежить переконання, що почуття любови до рідного краю, як до органічної цілості, що глибока звязаність із рідним краєм є необхідною та єдиною можливою передумовою того найтіснішого в світі звязку людей, що зветься „нацією“.

Для Липинського звязок із „землею“ витворює цілком специфічну психологію, — це якраз і є психологія, що живе творчою традицією.

Варто в цьому місці пригадати одну з найяскравіших сторінок учення Липинського, а саме протиставлення „закону землі“ „законові капіталу“.

Боротьба між ними є „боротьбою двох непримиримих світоглядів“: „людини як голови власного сільського господарства — й людини як члена анонімного акційного товариства; хлібороба — і біржового грача. Продуцента необхідних для життя матеріальних цінностей, що бореться безпосередньо з природою, і обрізувача купонів, що придумує біржові комбінації. Віри у власну працю, власні руки й конечність боротьби з твердими законами землі — з вірою у спирт, щастя, необмежені спекулятивні грошові можливості“. Потреба релігії, ідеї, як консерватора сили в тяжкій боротьбі з природою — і повного релігійного індиферентизму світу анонімового капіталу. У висновках Липинський накреслює блискучу характеристику соціального, родинного, політичного укладу, що виростає із „закону землі“ та із „закону капіталу“.

Треба підчеркнути надзвичайну оригінальність цього означення нації, як єдності, що обумовлюється єдністю „території“, землі. В цьому пункті Липинський радикальніший та глибший, ніж російські „євразійці“, для яких теж „географічна“ єдність є одним із конструктивних моментів поняття нації.

Треба серйозно задуматись над тим, чи не виявляє теорія нації Липинського певних глибших мотивів українського народнього духа, — в протилежність до тих західно-європейських теорій, що висувають на перший план в понятті нації державу, расу, мову, національну свідомість тощо.

Ми вже вказували на „динамічні“ моменти філософії історії Липинського. Вони виступають ще яскравіше, як ми звернемось до іншої групи понять філософії історії Липинського: до ідеї, слова, моралі й волі.

Ідеї безнастанно витворюються в історичному процесі, щоб знову уступити місце іншим. Зміни форм „громадського

існування“, „матеріального життя“ суспільства ведуть із необхідністю до відповідних змін ідеології. Тому — як ми вже підкреслили вище — для Липинського є неможливе одно тільки романтичне захоплення стариною. „Ідучи автотом, чи на мотоциклеті з газетою в кишені, старих дум запорізьких творити вже не можна... Кожен час творить нові ідеї. Коли зараз же неможливо творити козацьких дум, то „той самий дух громади-нації може творити тепер українські ідеї-думи інші“.

Може задуматись, що це є „релятивізм“, себто визнання, що кожен час та кожна нація має свою правду, а загальної правди нема. Липинський відповідає на такий сумнів словами, що сформульовані зовсім інакше, але нагадують спробу вирішення тієї ж проблеми Гегелем: „Правда громадського життя“ — читаємо в „Листах до братів-хліборобів“ — „як і усяка правда, є одна. Але пізнати її можна з різних боків і в різних її проявах, у залежності від того, з якого становища на неї дивитись і який — відповідно до цього становища — реальний ужиток із пізної правди робити“.

„Ідеї“ впливають на маси, на людську стихію не безпосередньо, а через посередництво „слова“. „Слово“ грає, на думку Липинського, надзвичайну роль, як, може, в ніякій іншій системі філософії історії.

„Слово, коли воно має бути творчим, повинно служити життю, а не безплідно намагатись нагинати життя до своїх законів... Закони слова: закони логіки, закони діалектики тільки тоді можуть придбати творчу силу, коли вони служать не самим собі, а тому ірраціональному, нелогічному, стихійному хотінню, з якого родиться все життя, в тім числі і саме слово“.

Тому ми зустрічаємо у Липинського дійсний культ слова, величезну пошану до цього велетенського знаряддя людської думки та волі. Тому то нема для Липинського нічого такого, чого б він так не любив, як „літераторів“, у негативному значенні, себто людей, що зловживають словом, що роблять із найбільшого та наймогутнішого знаряддя історичного руху засіб служити своїм егоїстичним та дрібним інтересам.

Липинський знову і знову підкреслює значення моралі і моральних основ суспільного життя та політики.

„Мораль є передумовою „сили й авторитету“, „здоров'я й сили“ в політичній будівництві. Підставою всякого організованого громадського життя є почуття законності і громадської моралі“. Липинський говорить постійно про „моральне здоров'я“, „політичну чесність“ і т. ін. З його точки погляду не ті політичні сили, організації, групи мають більше

значення, більші впливи, перед якими стоять морально легші, простіші завдання, а якраз навпаки — трудність завдань, високі моральні вимоги, що стоять перед тією, чи іншою політичною групою, є скорше симптомом вищого признання цього політичного угруповання або течії.

Значення історичних сил Липинський оцінює жертвенністю, їх здібністю до жертви та навіть до самопожертви, в кожному разі до самообмеження. Бо на цих якостях базується і авторитет і сила...

Липинський стоїть на становищі діяметрально протилежному до розповсюдженого серед „позитивістів“ погляду, що в суспільстві все відбувається згідно з принципом найменшої витрати енергії. На його думку, навпаки, найвище напруження сил, енергії, волі, є основним принципом історичного процесу та історичної творчості. Вячеслав Липинський зве цей пункт погляду „волюнтаризмом“. „Волюнтаризм“ Липинський протиставляє „фаталізмові“. Це значить, що для нього визнання „волюнтаризму“ є визнанням активної, творчої ролі людського індивідууму в історичному процесі.

Але і в цій точці Липинський відрізняється від таких у тому ж зміслі „волюнтаристичних“ теорій, як, напр., фашизм або комунізм. Коли і фашизм, і комунізм вірують у те, що силами людей можна витворити новий ідеальний світ, то Липинський — для світогляду якого одною з основних рис є глибока релігійність — знає межі людської волі. Вони — в волі Божій. Бажання, хотіння є неможливе без віри в те, що ціль бажання в якомусь сенсі входить у божественний план історичного процесу.

Тому стремління кожної нації зайняти в історичному процесі центральне місце — або одне із центральних місць — зве Липинський „містичним імперіалізмом“.

Вживаючи цієї термінології, треба було б і „волюнтаризм“ Липинського звати „містичним“ або „релігійним волюнтаризмом“. І тут світогляд Липинського наближається на перший погляд до тієї або іншої розповсюдженої теорії, але в суті він є оригінальний і своєрідний.

Оригінальність та своєрідність філософії історії Липинського базується на передпосилках його світогляду. Його світогляд характеризує дехто як „песимістичний“. Така характеристика є можлива лише тоді, якщо звертаємо увагу на окремі слова та терміни, на окремі речення та твердження, ігноруючи найглибші мотиви думки Липинського.

Липинський говорить іноді про „катастрофічність“ свого світогляду. Може ліпше було б говорити про „трагічність“, Але та „катастрофічність“ або „трагічність“, як ми кажемо, філософії історії

Липинського є лише виразом релігійного характеру його світогляду.

Можливість історичних катастроф або трагедій обумовлена якраз тим, що бажання й стремління, що воля людська аж ніяк не є єдиним та рішальним фактором історичного процесу. Але, що торкається історичного процесу в цілому, то філософія історії Липинського є максимально оптимістична. До речі — оптимістична є всяка справді релігійна філософія історії.

Ми щераз підкреслюємо, що філософія історії Липинського має виразне релігійне забарвлення. Почуття вищих цінностей є основним патосом філософії історії Липинського.

Це почуття вічних цінностей надає філософії історії Липинського її властивий характер. Філософія історії, що залишає людину її власним силам, що сліпо та безпідставно вірить (і здебільшого зовсім не помічає цієї своєї безпідставної та сліпої віри), що люди можуть досягнути всього, що хочуть, своїми власними силами — є небезпечним (бо безпідставним) оптимізмом, який вироджується в свою протилежність — в безнадійний песимізм, якщо історична доля покепкує собі з надій і зусиль людей, як це дуже часто вже бувало. Почуття вічних цінностей, що стоять над історичним процесом, зокрема: релігійна віра (що є почуттям найвищої цінності) рятує людину і від того, і від іншого: поверховний оптимізм є неможливий для того, хто знає, що всі зусилля та добрі наміри людини реалізуються лише тоді, коли вони відповідають божественному плянові історичного процесу; безнадійний песимізм не в силі зламати тих, хто вірить, що історія не є безглуздий перебіг беззмістовних подій, що людство має на землі вищу мету, що невпинний рух історії здійснює вищу правду.

І тому, коли ми хотіли б схарактеризувати основний настрій філософії історії Липинського, ми не знайшли б ліпшої можливості, як вказати на те, що основний настрій, який опановує Липинського при погляді на історичний процес — це є почуття поваги, — поваги до тих цінностей, що в історичним процесі здійснюються, до тих осіб і колективів, що є носіями цих цінностей, поваги, — нарешті — до тієї Вищої Сили, що цим процесом кермує.

Історичний процес — як і усе соціальне буття, та як і весь світ взагалі — збудований ієрархічно, себто в ньому є вище і нижче, підрядне й пануюче, випадкове та історичне...

Лише з вищої та найвищої точки можна розуміти й бачити нижче та підрядне.

Цей, в основі оптимістичний, настрій висловлює Липинський і в тім місці своїх „Листів“, де він дає у кількох рядках, так би мовити, резюме своїх філософіч-

но-історичних поглядів. Цими гарними рядками ми і закінчимо наш нарис: „навіть найтрудніше завдання може бути виконане, коли є: стихійне, вроджене хотіння — ясна ідея, усвідомлююча хотіння; воля та розум, потрібні для здійснення ідеї; — віра в Бога й у те, що дана ідея згідна з Божими законами; — і любов до людей та до землі, серед яких і на якій має здійснюватись дана ідея“.

Дмитро Чижевський

Вячеслав Липинський — історик, політичний діяч і мислитель

(Закінчення зі ст. 3)

Програма

На підвалинах своєї теоретичної доктрини, Липинський буде структуру конкретної української політичної програми. При цьому центальною для нього є проблема державності і влади. Згідно з його найглибшим переконанням, без власної держави Україна залишиться навіки засудженою на злиднену вегетацію на грані між національним буттям і небуттям.

● Звідси моральний імператив державництва.

Але Українці мусять пам'ятати, що власної держави їм ніхто не подарує — ні ласка сильних цього світу, ні автоматизм суспільних процесів; вона мусить бути виборена ними самими. Беручи до уваги всі зовнішні та внутрішні перешкоди, які стоять на шляху до українського державного самоздійснення, треба... в першу чергу також переродження самого українського суспільства.

● Тому державницька політична дія мусить бути цілеспрямована передовсім на переборювання внутрішніх органічних слабостей України. Липинський дотримувався засади, що „Бог створив народи здатними до оздоровлення“. Звідси випливає примат внутрішньої політики над зовнішньою, „організації“ над „орієнтацією“.

Липинський надавав велетенського значення проблемі правильних форм і метод політичної організації. На його думку, ані демократична, ані охлократична система не відповідають вимогам українського державного будівництва. Правильний шлях для України — це, згідно з думкою Липинського, метода кляскратії.

Історичну місію України бачив Липинський у тому, щоб на цій прекрасній і багатій землі, серед сповненого вітальних сил народу, створити органічну синтезу західних, європейських, та східних, гелленістично-візантійських культурних первнів. Гармонійне сполучення східних і західних культурних первнів — дуже важке завдання, особливо коли додати до цього ще загрожене географічне положення України. Тому досі Україна ні разу не зуміла в своїй історії повністю виконати це завдання, хоч наближалася до його здійснення двічі: вперше в середньовіччі, а вдруге в XVII столітті.

● Реалізацією цього свого великого післанництва, Україна започаткувала б нову, кращу історичну епоху на Сході Європи і забезпечила б щасливіше, більш згідне з Божою волею, життя, не тільки для себе самої, але й для всіх сусідніх народів.

Цю ідею В. Липинський назвав „українським месіанізмом“.

Іван Лисяк-Рудницький

За нашим посередництвом можна купити по зниженій ціні такі

ТВОРИ ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО:

1. Листи до Братів Хліборобів — сторінок 470. Ціна в оправі \$3.15
2. Україна на переломі — сторінок 304. Ціна в оправі \$2.30
3. Релігія і Церква в історії України — стор. 112. В брошурі \$1.00
4. Покликання Варягів чи організація хліборобів — стор. 114.

Ціна в брошурі \$1.00

Редакція „Д. Ш.“

За поважне ставлення наших справ

Від Редакції „Д. Ш.“. — З нагоди відбутого мин. року XV-го Конгресу Всеамериканського Студентства (Юнайтед Стейтс Нешонал Студентс Асоційшен — ЮСНСА), — голова Комісії Академічних Справ СУСТА, п. Люба Купчик із Балтимору, помістила була в 177-му числі філадельфійської „Америки“ за 1962 р., свої спостереження з цього Конгресу, на якому 1,200 делегатів репрезентували понад 400 американських коледжів та університетів.

*

Авторка цих цікавих спостережень представила удар на Конгресі двох протилежних течій серед американського студентства, а саме удар між добре підготованим і зорганізованим табором Лібералів („Студенти Демократичної Сосаєті“ — СДС) та слабо зорганізованим табором Консервативів, які задовольються дрібними перемогами і які часто нарікали на імперіалізм СДС, що, мовляв, загарбує всі провідні місця в загально-студентському русі.

Реасумуючи свої міркування на теми зв'язані з XV Конгресом ЮСНСА, п. Л. Купчик зробила між іншим такий висновок:

„Поминаючи їх розбіжні політично-ідеологічні переконання, загал американських студентів ставиться дуже поважно до своїх громадських завдань. Американське студентство доволі солідно обзнайомлене з доступною йому поважною політичною і соціологічною літературою і шкода, що ми не маємо в англійському перекладі наших соціологічних і політичних творів, які мали б силу захопити їхні уми“.

*

Ці цікаві спостереження п. Л. Купчик викликали низку відзивів. У листі до Редакції „Америки“, пані Марія з Гарасимовичів-Гончаренко, висловлюючись із признанням для п. Люби Купчик за її спостереження, пише між іншим:

„Подана п. Любою Купчик інформація про удар двох протилежних тенденцій на всеамериканському конгресовому форумі є дуже вартісна, і то не тільки для студентства, бо вона являє собою конфліктіву ситуацію на студентських вершинах.“

Ліберали є покищо в чисельній перевазі серед американських студентських лідерів і вони є в офензиві, а консерватисти є покищо не

тільки в чисельній меншості, але мають дефензивне наставлення, і ця їхня дефензивність походить від оспалості і браку інтелектуальної та належної організаційної підготованості до боротьби за погляди й концепції.

Пані Люба Купчик слушно нарікає, що американське студентство слабо обзнайомлене з проблемою поневоленних націй, то значить не тільки з останніми визвольними змаганнями цих поневоленних сьогодні націй, бо цього рішуче за мало, але з принайменше тисячелітною історією Сходу Європи. Також оправданий жаль п. Люби Купчик, коли вона каже, що американське студентство виявляє мало зацікавлення поневоленими націями Сходу Європи.

На те, щоб мати триваліші впливи на студентських всеамериканських лідерів, ми мусіли б захопити їх оригінальними українськими соціологічними, історіософічними чи ідеологічно-політичними концепціями, які мали б одночасно велику універсальну питому вагу. Щоб таке могло статися, ми мусимо самі познайомитись із творами наших найвидатніших мислителів.

II. Студентський Ідеологічний Конгрес

Хоча Студійне Т-во ім. В. Липинського не могло ще брати участі в II-ому Студ. Ідеологічному Конгресі, що відбувся 11 і 12 травня 1963 р. — то це не зменшує нашого зацікавлення цим Конгресом, його постановами і його головними дієвими особами, на чолі з дуже ініціативним та активним президентом СУСТА п. Володимиром Прибилою, мол.; головою Організаційного Комітету Конгресу п. Євгеном Лашиком; речником „Обнови“ мгр. Іринеем Ісаєвом; речником „Зарева“ інж. Богданом Гасюком і речником ОДУМ-у п. Євгеном Федоренком.

З метою познайомити наших Читачів з постановами Конгресу, наводимо деякі з них:

„Студентство кожного покоління — читаємо м. ін. у резолюціях — має обов'язок змагати до ідеологічної зрілості, якої здебільша в теперішній час у нас бракує. Справа ідеологічної зрілості є тим більш важна що сучасна Україна знаходиться в несприятливій національній і політичній ситуації. Така ідеологічна

Я особисто переконана, що більшість американських студентів смакували б творами такої духової та інтелектуальної, української (і не лише української, але щонайменше європейської) духової потуги, як наш мислитель Вячеслав Липинський, з творами якого ми можемо показатись у найбільшій навіть політичній сальоні світу. Мені здається, що ховаючи й замикаючи Липинського у власному геті, ми марнотравимо величезний капітал, на всякий випадок найбільший мислительський капітал, що його досі мало й має Українство у сфері соціологічної, історіософічної й політичної думки.

Тільки, по змозі якнайповажнішим ставленням наших справ у наших зв'язках із лідерами всеамериканського студентства, ми зможемо досягти поважніші успіхи. Ми зможемо притягнути духово й інтелектуально сильних наших колег студентів, а завтрішніх провідників американського суспільства, на наші, українські духові води, тільки тоді, коли ми, говорючи образом, дамо їм змогу плавати по глибоких водах українського духа та інтелекту, а не по українській дешевій пропагандивній мілізні. На цій мілізні вони вже за першим разом обтовчуть собі коліна і більше не прийдуть на наші води“.

Марія Гончаренко

зрілість повинна включити такі ділянки, як філософія життя, релігія, політичні погляди, знання важніших суспільних наук і т. п. В самовиховній праці до ідеологічної зрілості, студенти повинні:

„Розвивати мораль і етику, побудовану на християнських засадах та поширювати її серед інших у праці на терені товариств. І тому розвивати й утверджувати християнський світогляд як основу своєї ідеології.“

„Зберігати себе як окрему національну групу.“

„В оформлюванні політичних поглядів використовувати між іншими здорову синтезу українських надбань і поєднувати їх із новими теціями.“

„Студіювати і знайомитись з українськими та чужинецькими суспільними та політичними мислителями і в тому пізнавати загальнолюдські ідеї, які знаходяться в творах українських мислителів. До таких студій братися з науковим підходом“.

Ініціативна Група

Студійного Т-ва ім. В. Липинського